



دانشگاه آزاد اسلامی

واحد علوم و تحقیقات خوزستان

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته: علوم کتابداری (M.A.)

گرایش: اطلاع رسانی

موضوع:

بررسی میزان برخورداری کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان کهگیلویه و بویراحمد از شرایط زمینه‌ای بروز خلاقیت بر اساس مدل اولدهام و ارائه راه کارهایی جهت بروز خلاقیت در آنها

استاد راهنما:

دکتر محمدرحیم رسولی آزاد

استاد مشاور:

دکتر زاهد بیگدلی

نگارنده:

راضیه دارابی ارخلو

سال تحصیلی: ۱۳۹۱-۱۳۹۰

به نام آن که به قلم و سطر نوشته‌ها سوگند یاد می‌کند

ستایش مخصوص خداست که خود را به ما شناسانید و از نعمت بی‌نهایت شکرش به ما بهره‌ای الهام کرد و به ربوبیتش برخی از درهای علم را بر ما گشود و از لطفش ما را راهنمایی کرد. پروردگارا تو متعالی‌تری از آنکه تو را به وصفی توصیف توان کرد جز به احسان، و بزرگوarter از اینکه بترسد کسی از تو، جز از عدل تو.

اکنون که در پرتو عنایات و الطاف الهی و راهنمایی‌های دلسوزانه اساتید محترم و مساعدت دوستان گرامی موفق به تکمیل این پایان‌نامه گردیده‌ام، بر خود واجب می‌دانم از کلیه این عزیزان کمال تقدیر و امتنان خود را اعلام دارم.

در ابتدا از زحمات ارزنده و دلسوزانه استاد راهنمای ارجمندم جناب آقای دکتر محمد رحیم رسولی آزاد که با کمک‌ها و راهنمایی‌های بی‌دریغ خود، مرا در رسیدن به این هدف یاری نموده‌اند، نهایت سپاس‌گزاری را به عمل می‌آورم و سلامتی و طول عمر با عزت ایشان را از خداوند متعال آرزو مندم.

در ادامه از زحمات صادقانه استاد مشاور گرانقدرم جناب آقای دکتر زاهد بیگدلی که نهایت همکاری و لطف را به اینجانب داشته اند تشکر می‌نمایم و توفیق روزافزون برای ایشان آرزو دارم.

همچنین از مشاور آماری بزرگوارم سرکار خانم لادن جوکار که در تجزیه و تحلیل یافته‌ها و مسائل آماری مرا یاری نمودند، نهایت تقدیر و تشکر را دارم.

در خاتمه از همکاران گرامی‌ام در کتابخانه‌های عمومی استان کهگیلویه و بویراحمد که با تکمیل پرسش‌نامه‌ها کمک‌های فراوانی به اینجانب نمودند و تمامی عزیزانی که به هر نحو مرا در انجام این پژوهش یاری نموده‌اند، به خصوص مدیر گروه محترم کتابداری سرکار خانم دکتر فریبا نظری کمال تقدیر و تشکر را دارم و از خداوند منان روزهای خوشی همراه با بهروزی برایشان آرزو مندم.

با تقدیم و تشکر

از تنها مرد مردانه زندگیم، پدرم به پاس استواریش

و مادرم دریای محبت، و یگانه اسطوره ایثار به پاس آموزانیدن مقدس‌ترین آموزه های زندگیم

خواهران و برادرانم به پاس ناب‌ترین لحظاتی که در آنها با هم بودن را تجربه کردیم.

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
چکیده	۱
فصل اول : کلیات تحقیق	۲
۱-۱. مقدمه	۳
۲-۱. بیان مسأله	۴
۳-۱. اهمیت و ضرورت پژوهش	۶
۴-۱. اهداف و فایده پژوهش	۶
۱-۴-۱. اهداف پژوهش	۶
۱-۱-۴-۱. اهداف کلی پژوهش	۶
۲-۱-۴-۱. اهداف فرعی پژوهش	۷
۲-۴-۱. فایده پژوهش	۷
۵-۱. پرسش‌های اساسی پژوهش	۷
۶-۱. فرضیه پژوهش	۸
۷-۱. متغیرهای پژوهش	۸
۱-۷-۱. متغیر مستقل	۸
۲-۷-۱. متغیر وابسته	۸
۸-۱. تعاریف مفهومی و عملیاتی	۸
۱-۸-۱. تعاریف مفهومی	۸
۱-۱-۸-۱. خلاقیت	۸
۲-۱-۸-۱. کتابخانه عمومی	۸
۳-۱-۸-۱. استان کهگیلویه و بویراحمد	۹
۴-۱-۸-۱. مدل اولدهام	۹
۲-۸-۱. تعاریف عملیاتی	۱۰
۱-۲-۸-۱. خلاقیت	۱۰
۲-۲-۸-۱. کتابداران	۱۰
۳-۲-۸-۱. کتابخانه‌های عمومی	۱۰

فصل دوم : مبانی نظری و مروری بر تحقیقات انجام شده	۱۱
۱-۲. مقدمه	۱۲
۲-۲. استان کهگیلویه و بویراحمد	۱۲
۱-۲-۲. مشخصات جغرافیایی استان کهگیلویه و بویراحمد	۱۲
۲-۲-۲. استان کهگیلویه و بویراحمد از نظر تقسیمات کشوری	۱۲
۳-۲-۲. جمعیت استان کهگیلویه و بویراحمد	۱۲
۴-۲-۲. پیشینه تاریخی استان کهگیلویه و بویراحمد	۱۳
۵-۲-۲. تاریخچه کتابخانه‌های عمومی استان کهگیلویه و بویراحمد	۱۳
۳-۲. کتابخانه‌های عمومی	۱۴
۱-۳-۲. مقدمه	۱۴
۲-۳-۲. تعریف کتابخانه عمومی	۱۵
۳-۳-۲. ظهور کتابخانه‌های عمومی در جهان	۱۵
۴-۳-۲. کتابخانه‌های عمومی در ایران	۱۶
۵-۳-۲. جامعه استفاده‌کننده کتابخانه‌های عمومی	۱۶
۶-۳-۲. وابستگی تشکیلاتی و اداری کتابخانه‌های عمومی	۱۷
۷-۳-۲. اهداف کتابخانه‌های عمومی	۱۷
۸-۳-۲. وظیفه و مأموریت کتابخانه‌های عمومی	۱۸
۹-۳-۲. مجموعه کتابخانه‌های عمومی	۱۹
۱۰-۳-۲. نیروی انسانی کتابخانه‌های عمومی	۲۰
۱۱-۳-۲. خدمات کتابخانه عمومی	۲۱
۱۲-۳-۲. کتابخانه‌های عمومی و خدمات جنبی	۲۲
۱۳-۳-۲. ساختمان کتابخانه عمومی	۲۲
۱۴-۳-۲. مدیریت کتابخانه‌های عمومی	۲۳
۴-۲. خلاقیت	۲۳
۱-۴-۲. مفهوم خلاقیت	۲۳
۲-۴-۲. تفاوت خلاقیت، نوآوری و کارآفرینی	۲۴
۳-۴-۲. نظریه‌های خلاقیت	۲۵

۲-۴-۴. اجزاء و عناصر خلاقیت	۲۸
۲-۴-۵. فرآیند خلاقیت	۲۹
۲-۴-۶. تکنیک ها و فنون خلاقیت	۳۰
۲-۴-۷. ویژگی های افراد خلاق	۳۲
۲-۴-۸. ویژگی های سازمان خلاق و نوآور	۳۴
۲-۴-۹. موانع خلاقیت و نوآوری	۳۷
۲-۴-۱۰. عوامل رشد خلاقیت در سازمان	۳۹
۲-۴-۱۱. مدل شکل گیری و اشتراک گذاری ایده های خلاق اولدهام	۴۰
۲-۴-۱۱-۱. شکل گیری ایده های خلاق	۴۲
۲-۴-۱۱-۲. شرایط مربوط به بستر و میل به اشتراک ایده های خلاق در سازمان	۴۵
۲-۵. خلاقیت در کتابخانه های عمومی	۴۷
۲-۵-۱. اهمیت خلاقیت در کتابخانه های عمومی	۴۷
۲-۵-۲. نقش مدیر کتابخانه در بروز خلاقیت کارکنان	۴۷
۲-۶. پیشینه پژوهش	۴۹
۲-۶-۱. پیشینه پژوهش در ایران	۴۹
۲-۶-۲. پیشینه پژوهش در خارج از ایران	۵۴
۲-۶-۳. جمع بندی پیشینه های پژوهش	۵۷
فصل سوم : روش پژوهش و گردآوری داده ها	۵۹
۳-۱. مقدمه	۶۰
۳-۲. روش پژوهش	۶۰
۳-۳. جامعه پژوهش	۶۰
۳-۴. ابزار گردآوری اطلاعات	۶۰
۳-۴-۱. اجزای پرسش نامه	۶۱
۳-۴-۲. روایی و پایایی ابزار گردآوری اطلاعات	۶۱
۳-۵. روش تجزیه و تحلیل داده ها	۶۱

فصل چهارم : تجزیه و تحلیل داده‌ها.....	۶۴
۱-۴. مقدمه.....	۶۵
۲-۴. تجزیه و تحلیل یافته‌ها.....	۶۵
۱-۲-۴. ویژگی‌های فردی کتابداران.....	۶۵
۲-۲-۴. تجزیه و تحلیل پرسش‌های اساسی پژوهش.....	۶۹
۳-۲-۴. تجزیه و تحلیل فرضیه پژوهش.....	۸۸
۴-۲-۴. یافته‌های جانبی.....	۸۹
 فصل پنجم : بحث و نتیجه‌گیری.....	۱۰۱
۱-۵. مقدمه.....	۱۰۲
۲-۵. بحث و نتیجه‌گیری.....	۱۰۲
۱-۲-۵. نتایج به دست آمده از تجزیه و تحلیل آماری ویژگی‌های فردی کتابداران.....	۱۰۲
۲-۲-۵. نتایج به دست آمده از تجزیه و تحلیل آماری پرسش‌های اساسی پژوهش.....	۱۰۳
۳-۲-۵. نتایج به دست آمده از تجزیه و تحلیل آماری یافته‌های جانبی.....	۱۰۵
۳-۵. جمع‌بندی نتایج پژوهش.....	۱۰۷
۴-۵. ارائه راه‌کارهایی جهت بروز خلاقیت در کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان کهگیلویه و بویراحمد.....	۱۰۸
۵-۵. پیشنهاداتی برای پژوهش‌ها و مطالعات آینده.....	۱۱۰
 فهرست منابع.....	۱۱۱
منابع فارسی.....	۱۱۲
منابع غیرفارسی.....	۱۱۶
پیوست.....	۱۱۸
۱. نمونه پرسش‌نامه.....	۱۱۹
چکیده انگلیسی.....	۱۲۴

فهرست جدول‌ها

عنوان	صفحه
جدول ۴-۱. توزیع فراوانی جنسیت کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان کهگیلویه و بویراحمد.....	۶۶
جدول ۴-۲. توزیع فراوانی سن کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان کهگیلویه و بویراحمد.....	۶۶
جدول ۴-۳. توزیع فراوانی رشته تحصیلی کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان کهگیلویه و بویراحمد.....	۶۷
جدول ۴-۴. توزیع فراوانی مدرک تحصیلی کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان کهگیلویه و بویراحمد.....	۶۷
جدول ۴-۵. توزیع فراوانی سابقه کاری کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان کهگیلویه و بویراحمد.....	۶۸
جدول ۴-۶. توزیع فراوانی وضعیت استخدامی کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان کهگیلویه و بویراحمد.....	۶۸
جدول ۴-۷. توزیع فراوانی (درصد) وضعیت روحی و روانی مثبت کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان کهگیلویه و بویراحمد متأثر از بسترهای کاری.....	۶۹
جدول ۴-۸. نتایج اجرای آزمون T یک جمعیتی برای اخذ معدل وضعیت روحی و روانی مثبت کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان کهگیلویه و بویراحمد متأثر از بسترهای کاری ($\mu=3$).....	۷۲
جدول ۴-۹. توزیع فراوانی (درصد) وضعیت روحی و روانی مثبت کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان کهگیلویه و بویراحمد متأثر از بسترهای غیرکاری.....	۷۳
جدول ۴-۱۰. نتایج اجرای آزمون T یک جمعیتی برای اخذ معدل وضعیت روحی و روانی مثبت کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان کهگیلویه و بویراحمد متأثر از بسترهای غیرکاری ($\mu=3$).....	۷۵
جدول ۴-۱۱. توزیع فراوانی (درصد) تفاوت‌های فردی کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان کهگیلویه و بویراحمد به لحاظ شخصیتی.....	۷۶
جدول ۴-۱۲. نتایج اجرای آزمون T یک جمعیتی برای اخذ معدل تفاوت‌های فردی کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان کهگیلویه و بویراحمد به لحاظ شخصیتی ($\mu=3$).....	۷۷
جدول ۴-۱۳. توزیع فراوانی (درصد) تفاوت‌های فردی کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان کهگیلویه و بویراحمد به لحاظ شغلی.....	۷۸

- جدول ۴-۱۴. نتایج اجرای آزمون T یک جمعیتی برای اخذ معدل تفاوت‌های فردی کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان کهگیلویه و بویراحمد به لحاظ شغلی ($\mu=3$) ۸۰
- جدول ۴-۱۵. توزیع فراوانی (درصد) میزان تمایل کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان کهگیلویه و بویراحمد به عرضه و اشتراک ایده‌های خلاق خود ۸۱
- جدول ۴-۱۶. نتایج اجرای آزمون T یک جمعیتی برای اخذ معدل میزان تمایل کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان کهگیلویه و بویراحمد به عرضه و اشتراک ایده‌های خلاق خود ($\mu=3$) ۸۴
- جدول ۴-۱۷. نتایج اجرای آزمون T یک جمعیتی برای اخذ معدل شرایط زمینه ای لازم برای بروز خلاقیت در کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان کهگیلویه و بویراحمد ($\mu=3$) ۸۸
- جدول ۴-۱۸. نتایج اجرای آزمون T یک جمعیتی برای اخذ وضعیت روحی و روانی مثبت کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان کهگیلویه و بویراحمد متأثر از بسترهای کاری و غیرکاری ($\mu=3$) ۸۹
- جدول ۴-۱۹. نتایج اجرای آزمون T گروه‌های مستقل برای مقایسه نگرش زنان و مردان در رابطه با سؤالات پژوهش ($\mu_1 = \mu_2$) ۹۰
- جدول ۴-۲۰. نتایج اجرای آزمون T گروه‌های مستقل برای مقایسه نگرش کتابداران با رشته تحصیلی کتابداری و غیرکتابداری در رابطه با سؤالات پژوهش ($\mu_1 = \mu_2$) ۹۲
- جدول ۴-۲۱. تجزیه واریانس (آزمون F و سطح معناداری) مؤلفه‌های مختلف و مقایسه میانگین سطوح مختلف گروه های سنی با آزمون دانکن در سطح ۵٪ ۹۴
- جدول ۴-۲۲. تجزیه واریانس (آزمون F و سطح معناداری) مؤلفه‌های مختلف و مقایسه میانگین سطوح مختلف سابقه کاری با آزمون دانکن در سطح ۵٪ ۹۵
- جدول ۴-۲۳. تجزیه واریانس (آزمون F و سطح معناداری) مؤلفه‌های مختلف و مقایسه میانگین سطوح مختلف مدرک تحصیلی با آزمون دانکن در سطح ۵٪ ۹۷
- جدول ۴-۲۴. تجزیه واریانس (آزمون F و سطح معناداری) مؤلفه‌های مختلف و مقایسه میانگین وضعیت استخدام با آزمون دانکن در سطح ۵٪ ۹۸
- جدول ۴-۲۵. همبستگی میان مؤلفه‌های شرایط زمینه‌ای بروز خلاقیت ۱۰۰

فهرست نمودارها

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
نمودار ۱-۲.....	شرایط زمینه‌ای برای شکل‌گیری ایده‌های خلاقانه.....
۴۱.....	

فهرست شکل‌ها

صفحه	عنوان
۳۳	شکل ۱-۲. فهرست انواع ویژگی‌های افراد خلاق.....
۳۹	شکل ۲-۲. عوامل مؤثر بر خلاقیت.....

چکیده:

هدف پژوهش حاضر، بررسی میزان برخورداری کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان کهگیلویه و بویراحمد از شرایط زمینه‌ای لازم برای بروز خلاقیت در آن‌ها بر اساس مدل اولدهام و ارائه راه‌کارهایی برای بروز و رشد خلاقیت در آن‌ها بوده است. روش پژوهش پیمایشی و ابزار گردآوری اطلاعات پرسش‌نامه محقق‌ساخته بر اساس مدل شکل‌گیری و اشتراک‌گذاری ایده‌های خلاق اولدهام است. جامعه پژوهش شامل همه کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان کهگیلویه و بویراحمد بود که کل جامعه پژوهش (۸۲ نفر) به پرسش‌نامه‌ها پاسخ داده‌اند. داده‌های به دست آمده از پژوهش، با روش آمار توصیفی - تحلیلی و همچنین داده‌ها با استفاده از نرم افزار اس.پی.اس.اس. نسخه ۱۶ و به کمک آزمون آماری T یک جمعیتی، آزمون T برای گروه‌های مستقل، آزمون F، آزمون دانکن و ضریب همبستگی پیرسون مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. بر اساس یافته‌های پژوهش، وضعیت روحی و روانی مثبت متأثر از بسترهای کاری با میانگین $2/92$ و میزان تمایل به عرضه و اشتراک ایده‌های خلاق با میانگین $3/01$ در حد متوسط بودند و تفاوت معناداری وجود نداشت. اما وضعیت روحی و روانی مثبت متأثر از بسترهای غیرکاری با میانگین $3/66$ ، تفاوت‌های فردی به لحاظ شخصیتی با میانگین $3/88$ و تفاوت‌های فردی به لحاظ شغلی با میانگین $3/29$ بالاتر از حد متوسط بودند و تفاوت معناداری وجود داشت. هم چنین نتایج نشان داد، شرایط زمینه‌ای لازم برای بروز خلاقیت در کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان کهگیلویه و بویراحمد، با میانگین $3/23$ بالاتر از حد متوسط بود و تفاوت معناداری وجود داشت.

واژه‌های کلیدی: خلاقیت، کتابداران، کتابخانه‌های عمومی، کهگیلویه و بویراحمد، مدل اولدهام

فصل اول

کلیات تحقیق

۱-۱. مقدمه

خلاقیت زیباترین و شگفت‌انگیزترین خصیصه انسان است. غنا، پویایی و بقای هر فرهنگ و تمدنی به خلاقیت مردمان آن بستگی دارد و این واقعیت را تاریخ، بارها به اثبات رسانده است (سلیمانی، ۱۳۸۷، ص ۹).

انقلاب اطلاعاتی و الکترونیکی و انفجار دانش، امکان پیش‌بینی دانش‌های لازم برای برخورد مؤثر با شرایط محیطی را با مشکل روبه‌رو ساخته است. لذا، اندیشمندان و محققان راه چاره را در توجه به خلاقیت‌ها و توانمندی‌های فکری بشر دانسته‌اند (تافلر^۱، ۱۹۸۰، به نقل از حسینی، ۱۳۸۹، ص ۱۲۸). کشورها فقط با ابتکار و نوآوری می‌توانند خود را با شرایط جدید وفق دهند و همگام با دگرگونی‌ها و تحولات پیش روند. در دنیای پیچیده کنونی، سازمان‌هایی در رقابت با سایرین موفق‌تر هستند که از فرصت‌های پیش رو به بهترین نحو استفاده کنند و این امر جز با افزایش خلاقیت و نوآوری در سازمان امکان پذیر نیست (شادمان فر و امیدخدا، ۱۳۸۹، ص ۲۳۶).

در حال حاضر حیات و بقای کتابخانه‌ها و کتابداران در گرو تغییر و تحول در نظام کتابخانه‌ها، به ویژه کتابخانه‌های عمومی که با عامه مردم ارتباط دارد، به سمت محیطی خلاق است (حسینی، ۱۳۸۹، ص ۱۲۸). کتابخانه در دنیایی که سرعت تحولات در آن بیش از هر وقت دیگر است، موجودیتی است که آینده‌ای دارد. از آن جا که یک کتابخانه، مخزن اطلاعات است و سرعت کهنه شدن اطلاعات بسیار بیشتر از گذشته شده است، وجود ابتکار در آن ضرورت است. امروزه بیشتر، استفاده از اطلاعات مورد تأکید است تا داشتن آن و اکنون کتابخانه در برانگیختن تفکر خلاق جایگاهی اساسی دارد (اوانز^۲، ۱۳۷۷، ص ۱۰۹).

بر طبق بیانیه کتابخانه‌های عمومی ایفلا/یونسکو^۳ (۱۹۹۴)، کتابخانه عمومی یک مرکز اطلاع رسانی محلی است و همه نوع دانش و اطلاعات را به صورت آماده در اختیار استفاده‌کنندگان قرار می‌دهد (خدمات کتابخانه‌های عمومی، ۱۳۸۶، ص ۲۰). از این رو، کتابخانه‌ها می‌توانند، با فراهم آوردن اطلاعات کافی و در دسترس قرار دادن آن‌ها برای طیف وسیعی از افراد جامعه، در ارتقای سطح دانش و پیشرفت افراد موثر واقع شوند (همان منبع، ص ۲۱). هم چنین کتابخانه‌های عمومی می‌توانند با فراهم آوردن دوره‌ها و برنامه‌هایی، مهارت‌های مربوط به خلاقیت را در افراد ایجاد نمایند و در ارتقای سطح خلاقیت عموم افراد جامعه ایفای نقش نمایند (همان منبع، ص ۲۲).

برای ایجاد خلاقیت در کاربران کتابخانه‌ها، ابتدا باید مدیران و کتابداران ما خلاق شوند تا بتوانند خلاقیت را در کاربران خود، ایجاد کنند و ارتقاء دهند.

^۱ Toffler

^۲ Evans

^۳ The IFLA/UNESCO Public Library Manifesto

کتابخانه‌های عمومی از جمله مهم‌ترین کتابخانه‌هایی به شمار می‌روند که برای افزایش و بهبود عملکرد و اثربخشی خدمات خود، نیازمند بهره‌گیری از خلاقیت و نوآوری می‌باشند. باید توجه داشت که خلاقیت در کتابداران به طور اتفاقی رخ نخواهد داد، بلکه باید بسترهای مناسب و ارزش‌های مطلوب فراهم شود و مدیران کتابخانه‌های عمومی اقدامات و تمهیدات لازم را برای ایجاد شرایط زمینه‌ای مناسب جهت بروز خلاقیت در کتابداران انجام دهند. در واقع جوّ سازمانی کتابخانه باید از خلاقیت و نوآوری حمایت کند.

۱-۲. بیان مسأله

نیروی انسانی مهم‌ترین سرمایه سازمان‌ها و عامل تحقق اهداف و برنامه‌های هر سازمان است. صاحب‌نظران معتقدند که بدون نیروی انسانی ماهر، متعهد و خشنود، تحقق اهداف سازمانی غیرممکن است. به طور کلی توسعه منابع انسانی مستلزم برنامه‌ریزی‌های دقیق در زمینه آموزش، بهبود عملکرد، شایسته‌پروری، انگیزش، تأمین رضایت شغلی، مشارکت کارکنان در تصمیم‌گیری، فرهنگ سازمانی و ایجاد محیط مطلوب جهت پرورش خلاقیت و انجام مطالعات و تحقیقات مختلف در رفتار سازمانی است (قبادی، ۱۳۷۹، ص ۱۲).

خلاقیت برای بقای هر سازمانی لازم و ضروری است. ادبیات خلاقیت در حوزه سازمان بیانگر دسته‌بندی‌های مختلفی از عوامل مؤثر بر خلاقیت می‌باشد، که از درون و بیرون سازمان بر توان خلاقیت و نوآوری افراد تأثیر می‌گذارند (استنلی، اسلیتر و توماس^۱، ۲۰۰۸، ص ۵۵۱-۵۵۲).

ارنست دیل^۲ (۱۹۸۶) بر این باور است که به وجود آوردن محیط خلاق و نوآور شاید مهم‌ترین عامل در تضمین بقای سازمان برای ارائه اندیشه‌های جدید و بکر باشد. محیط مناسب برای بروز خلاقیت علاوه بر اینکه انگیزش را در افراد برای ابراز تفکر جدید و خلاق ترغیب می‌کند، سبب می‌شود که سازمان آسان‌تر بتواند افرادی را که دارای ویژگی‌های ارزشمند هستند، برای تقویت کادر تخصصی خود انتخاب کند (آقایی فیثانی، ۱۳۷۷، ص ۵۰).

بنابراین برای بهره‌گیری سازمان‌ها از خلاقیت، باید محققان سازمانی، متغیرهایی را که موجب تشویق و ترغیب خلاقیت می‌شوند، شناسایی کنند تا مدیران بدانند چگونه می‌توانند خلاقیت را مورد حمایت قرار دهند (ریتر و جودی^۳، ۲۰۰۴، ص ۵۶).

خلاقیت در کتابخانه‌ها از دو جنبه درونی و بیرونی قابل بررسی است. جنبه درونی ناظر بر فراهم آوردن شرایط بروز خلاقیت در میان کارکنان خود کتابخانه است و جنبه بیرونی شرایط بروز خلاقیت برای

^۱ Stanley, Slater & Tomas

^۲ Ernest Dale

^۳ Reiter & Jody

استفاده‌کنندگان از کتابخانه را مدنظر قرار می‌دهد. این پایان نامه به جنبه درونی مقوله مذکور می‌پردازد، چرا که تا مدیران و کتابداران ما خلاق نشوند، نمی‌توانند خلاقیت را در کاربران خود ایجاد کنند و ارتقاء دهند. ماهیت و کیفیت خدمات کتابخانه به طور عمده، به فعالیت‌های کارمندان کتابخانه بستگی دارد. مجموعه‌سازی، سازماندهی مناسب دانش و منابع اطلاعاتی، ذخیره و بازیابی اطلاعات، دسترسی فوری به اسناد^۱ هر زمان که مورد تقاضا باشد، خدمات اطلاعاتی و مرجع، خدمات کتابشناختی، خدمات آگاهی‌رسانی جاری، راهنمایی خواننده، همه این‌ها به وسیله کارمندان در کتابخانه انجام می‌شود که امروزه به عنوان منابع انسانی شناخته می‌شوند (ماهاپاترا^۲، ۱۳۸۵، ص ۲۶).

برای افزایش کمیت و کیفیت خدمات، کتابداران ما باید خلاق باشند و زمینه و شرایط لازم برای بروز خلاقیت برای آن‌ها مهیا باشد. کتابداران ما باید از شرایط مطلوب کاری و وضعیت روحی و روانی مثبتی برخوردار باشند تا بتوانند با خلاقیت در کار و پیشرفت فکری و ذهنی و دادن ایده‌های نو، بهترین خدمات را در اسرع وقت و با کمترین هزینه و به سهولت به مراجعان خود ارائه دهند.

خلاقیت کتابداران در کتابخانه‌های عمومی، شرایط کاری و محیطی و وضعیت روحی و روانی آن‌ها زیاد مورد بررسی قرار نگرفته است. از آن جایی که پژوهشگر حاضر در یکی از کتابخانه‌های عمومی استان کهگیلویه و بویراحمد به عنوان کتابدار مشغول به کار بوده و از نزدیک با مشکلات کتابداران کتابخانه‌های عمومی، محیط و شرایط کاری آن‌ها در کتابخانه‌های عمومی آشنا می‌باشد، در صدد برآمد تا میزان برخورداری کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان کهگیلویه و بویراحمد را به لحاظ شرایط زمینه‌ای برای بروز خلاقیت بر اساس مدل اولدهام^۳ مورد بررسی قرار دهد. در این پژوهش، بسترهای کاری و غیرکاری مؤثر بر وضعیت روحی و روانی مثبت کتابداران، تفاوت‌های فردی کتابداران به لحاظ شغلی، تفاوت‌های فردی کتابداران به لحاظ شخصیتی و همچنین تمایل آن‌ها برای اشتراک ایده‌های خلاق مورد بررسی قرار گرفت. این پژوهش در صدد آن است که :

آیا شرایط زمینه‌ای لازم برای بروز خلاقیت در کتابداران متخصص و یا غیرمتخصص کتابخانه‌های عمومی استان کهگیلویه و بویراحمد وجود دارد یا نه؟

^۱. Immediate availability to documents

^۲. Mahapatra

^۳. Oldham Model

۱-۳. اهمیت و ضرورت پژوهش

منابع انسانی می تواند به وسیله بازده مطلوب افراد، به عملکرد نتیجه مدار منجر گردد. اگر فرد احساس کند، کارهای او با اهمیت است و بهره‌وری و کارایی او مورد تقدیر قرار می‌گیرد، با انگیزه بیشتری به انجام وظایف خود می‌پردازد. مدیران باید کارکنان را ترغیب و تشویق کنند تا خلاقیت‌های ذهنی و اجرایی خود را نشان دهند. زیردستان باید اجازه اجرای خلاقانه بعضی امور را با وجود محدودیت‌های وظایف و مسئولیت‌ها داشته باشند (ماهاپاترا، ۱۳۸۵، ص ۱۸).

چنان چه خلاقیت و نوآوری به صورت همه جانبه و کامل در اندیشه و عمل مد نظر قرار گیرد، موجبات رشد و شکوفایی استعدادهای افراد، موفقیت‌های فردی، شغلی و اجتماعی، افزایش کمیت و کیفیت در تولیدات و خدمات، کاهش هزینه‌ها و ضایعات و اتلاف منابع مادی و انسانی، افزایش انگیزش کارکنان، ارتقای بهداشت روانی و رضایت شغلی، ارتقای بهره‌وری و رشد و بالندگی، تحریک و تشویق رقابت‌های سالم در تولید، توزیع و خدمات، کاهش بوروکراسی اداری، کاهش پشت میز نشینی و تشریفات و افزایش عمل‌گرایی و ده‌ها فایده دیگر را به همراه خواهد داشت (نقش مدیران و سازمان‌ها...، ۱۳۸۷، به نقل از شادمان‌فر و امیدخدا، ۱۳۸۹، ص ۲۴۵). همچنین خلاقیت در نیروی انسانی کتابخانه‌های عمومی می‌تواند شادمانی و یادگیری هزاران نفر از مردم را به دنبال داشته باشد (تلنت^۱، ۲۰۰۸، ص ۶۱).

با توجه به نقش و اهمیتی که کتابخانه‌های عمومی در توسعه و پیشرفت یک کشور دارند و همچنین خدماتی که از کتابخانه‌های عمومی انتظار می‌رود، برای بهبود عملکرد و اثربخشی خدمات، کتابداران ما باید خلاق باشند و زمینه و شرایط لازم برای بروز خلاقیت برای آن‌ها فراهم باشد. در این پژوهش، محقق بر اساس مدل شرایط زمینه‌ای شکل‌گیری و اشتراک‌گذاری ایده‌های خلاق اولدهام، میزان برخورداری کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان کهگیلویه و بویراحمد را از این شرایط زمینه‌ای بروز خلاقیت مورد بررسی قرار خواهد داد و راه‌کارهایی جهت بروز و رشد خلاقیت در کتابداران ارائه خواهد شد.

۱-۴. اهداف و فایده پژوهش

۱-۴-۱. اهداف پژوهش

۱-۴-۱-۱. اهداف کلی پژوهش

این پژوهش اهداف کلی زیر را دنبال می‌کند:

- ۱- تعیین میزان برخورداری کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان کهگیلویه و بویراحمد از شرایط زمینه‌ای لازم برای بروز خلاقیت در آن‌ها بر اساس مدل اولدهام؛

^۱.Tallent

۲- ارائه راه‌کارهایی برای بروز و رشد خلاقیت در کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان کهگیلویه و بویراحمد.

۱-۴-۱. اهداف فرعی پژوهش

- ۱- بررسی وضعیت روحی و روانی مثبت کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان کهگیلویه و بویراحمد متأثر از بسترهای کاری؛
- ۲- بررسی وضعیت روحی و روانی مثبت کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان کهگیلویه و بویراحمد متأثر از بسترهای غیرکاری؛
- ۳- بررسی تفاوت‌های فردی کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان کهگیلویه و بویراحمد به لحاظ شخصیتی؛
- ۴- بررسی تفاوت‌های فردی کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان کهگیلویه و بویراحمد به لحاظ شغلی؛
- ۵- بررسی میزان تمایل کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان کهگیلویه و بویراحمد به عرضه و اشتراک ایده‌های خلاق خود.

۱-۴-۲. فایده پژوهش

- ۱- آگاهی مسئولان نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور نسبت به شرایط ایجاد خلاقیت در کتابداران کتابخانه‌های عمومی؛
- ۲- ارائه راه‌کارهایی جهت ایجاد خلاقیت در کتابداران کتابخانه‌های عمومی؛
- ۳- این مطالعه بر روی کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان کهگیلویه و بویراحمد انجام گرفته است و در صورتی که مدیران ارشد نهاد کتابخانه‌های عمومی در نگاه کلان مدیریتی بخواهند خلاقیت را در کتابخانه‌های عمومی کل کشور بررسی کنند، نتایج این تحقیق برای آن‌ها قابل استفاده خواهد بود.

۱-۵. پرسش‌های اساسی پژوهش

- ۱- وضعیت روحی و روانی مثبت کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان کهگیلویه و بویراحمد متأثر از بسترهای کاری چگونه است؟
- ۲- وضعیت روحی و روانی مثبت کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان کهگیلویه و بویراحمد متأثر از بسترهای غیرکاری چگونه است؟
- ۳- تفاوت‌های فردی کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان کهگیلویه و بویراحمد به لحاظ شخصیتی چگونه است؟

۴- تفاوت‌های فردی کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان کهگیلویه و بویراحمد به لحاظ شغلی چگونه است؟

۵- میزان تمایل کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان کهگیلویه و بویراحمد به عرضه و اشتراک ایده‌های خلاق خود چقدر است؟

۶- راه کارهای بروز خلاقیت در کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان کهگیلویه و بویراحمد چه می‌باشد؟

۱-۶. فرضیه پژوهش

شرایط زمینه‌ای لازم برای بروز خلاقیت در کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان کهگیلویه و بویراحمد وجود دارد.

۱-۷. متغیرهای پژوهش

۱-۷-۱. متغیر مستقل: مدل اولدهام

۱-۷-۲. متغیر وابسته: میزان برخورداری کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان کهگیلویه و بویراحمد از شرایط زمینه‌ای بروز خلاقیت

۱-۸. تعاریف مفهومی و عملیاتی

۱-۸-۱. تعاریف مفهومی

۱-۸-۱-۱. خلاقیت

مصدر جعلی به معنای خلق کردن، آفریدن و به وجود آوردن است (دهخدا، ۱۳۴۷، ج ۲۱، ص ۶۷۷). استعدادی که به طور بالقوه در هر فرد با هر سن و سال وجود دارد. این گرایش طبیعی که رابطه تنگاتنگی با محیط خود به هم می‌زند، برای رسیدن به مرحله تحقق نیاز به شرایط مساعد دارد تا بتواند خود را نشان دهد (رزم آزما، ۱۳۷۰، ص ۹۱).

۱-۸-۲. کتابخانه عمومی

کتابخانه عمومی سازمانی است که به وسیله جامعه از طریق حکومت محلی، منطقه‌ای یا ملی و یا از طریق سایر سازمان‌های اجتماعی تأسیس شده، حمایت و پشتیبانی مالی می‌شود. کتابخانه عمومی دانش، اطلاعات و آثار تخیلی را با استفاده از یک رشته منابع و خدمات تهیه می‌کند و به صورتی برابر و یکسان،

صرف نظر از نژاد، ملیت، سن، جنس، مذهب، زبان، ناتوانی، وضع اقتصادی و وضعیت شغلی و درجات تحصیلی و سواد، در دسترس مردم قرار می‌دهد (خدمات کتابخانه‌های عمومی، ۱۳۸۶، ص ۱۷-۱۸).

۱-۸-۳. استان کهگیلویه و بویراحمد

کهگیلویه و بویراحمد سرزمینی کوهستانی با مساحت ۱۶۲۶۴ کیلومتر مربع در جنوب غربی ایران که از شمال با استان های اصفهان و چهارمحال بختیاری، از جنوب با استانهای فارس و بوشهر، از شرق با استان فارس و از غرب با استان خوزستان همسایه است (خلیلی، ۱۳۸۵، ص ۲). طبق سرشماری سال ۱۳۸۵، این استان ۶۳۴۲۹ نفر جمعیت دارد و دارای دو نوع آب و هوای متفاوت است. براساس آخرین تقسیمات کشوری در سال ۱۳۸۳ استان کهگیلویه و بویراحمد دارای ۵ شهرستان (بویراحمد، گچساران، کهگیلویه، دنا و بهمنی) می باشد (همان منبع، ص ۱۴-۱۵).

۱-۸-۴. مدل اولدهام

بر اساس این مدل، شکل‌گیری ایده‌های خلاق در گرو دو چیز است: ۱- وضعیت روحی و روانی مثبت کارمند؛ ۲- تفاوت‌های فردی.

۱- وضعیت روحی و روانی مثبت کارمند: بسترهای کاری موثر بر وضعیت روحی و روانی مثبت کارمند شامل پیچیدگی شغلی، اهداف کاری و ضرب العجل‌ها، حمایت افراد مافوق و همکاران، ساختار (چیدمان) فیزیکی محیط کار و بسترهای غیرکاری موثر بر وضعیت روحی و روانی مثبت کارمند شامل حمایت دوستان و اعضای خانواده، ساختار (چیدمان) محیط خانه، استقلال و آزادی عمل در خانه می‌باشند (جکسون، هیت و دنیسی^۱، ۲۰۰۳، ص ۲۴۸-۲۵۶).

۲- تفاوت‌های فردی: از دیگر عوامل زمینه‌ای مؤثر بر شکل‌گیری ایده‌های خلاق، تفاوت‌های فردی است. اصلی‌ترین این تفاوت‌ها به مقوله شخصیت مربوط است. اشخاصی که ایده‌های خلاقانه بیشتری عرضه می‌کنند، اعتماد به نفس بیشتر و قدرت تحمل ابهام بیشتری نیز دارند و قادرند دیدگاه‌ها و نظرات بیشتری را بررسی کنند. این افراد قادر به تجربه احساسات و دیدگاه‌های متنوع و انعطاف‌پذیر نیز می‌باشند. مورد دیگری که موجب تفاوت افراد از یکدیگر می‌شود مهارت‌های مربوط به حوزه شغلی است.

^۱ Jackson, Hitt & Denisi

همچنین تفاوت‌های فردی، فضای ایمن و بدون پیش‌داوری، عکس‌العمل سازمان به ایده‌های خلاق افراد، پاداش مالی برای ایده‌ها، تعهد سازمانی و تشویق یکدیگر برای عرضه ایده‌ها بر تمایل افراد به عرضه و اشتراک ایده‌ها در سازمان تأثیر می‌گذارد (همان منبع، ص ۲۵۶-۲۶۲).

۱-۸-۲. تعاریف عملیاتی

۱-۸-۲-۱. خلاقیت

در این تحقیق، منظور از خلاقیت، خلاقیت شغلی می‌باشد که باعث تغییر هدف‌دار در توان اجتماعی یا اقتصادی سازمان است.

۱-۸-۲-۲. کتابداران

منظور از کتابداران در این تحقیق، کلیه کتابداران متشکل از زن و مرد و دارندگان مدرک تحصیلی تخصصی کتابداری و غیرکتابداری می‌باشند که در کتابخانه‌های عمومی استان کهگیلویه و بویراحمد وابسته به نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور مشغول به کار می‌باشند.

۱-۸-۲-۳. کتابخانه‌های عمومی

در این تحقیق، منظور از کتابخانه‌های عمومی، کتابخانه‌هایی هستند که زیر نظر مستقیم نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور می‌باشند.